

Електронний журнал «Ефективна економіка» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 975 від 11.07.2019). Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292. Ефективна економіка. 2025. № 1.

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2025.1.18>

УДК 330.131.7

Н. С. Скопенко,

*д. е. н., професор, професор кафедри економіки праці та менеджменту,
Національний університет харчових технологій
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4540-3455>*

Т. В. Рибачук-Ярова,

*к. е. н., доцент, доцент кафедри економіки праці та менеджменту,
Національний університет харчових технологій
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1745-8881>*

І. В. Тюха,

*к. е. н., доцент, доцент кафедри економіки праці та менеджменту,
Національний університет харчових технологій
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1629-398X>*

ВИЗНАЧЕННЯ ОСНОВНИХ НЕБЕЗПЕЧНИХ СИТУАЦІЙ ТА РИЗИКІВ НА ПІДПРИЄМСТВАХ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ

N. Skopenko,

*Doctor of Economics, Professor, Professor of the Department of Labor Economics
and Management, National University of Food Technologies*

T. Rybachuk-Yarova,

*PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor of the Department of
Labor Economics and Management, National University of Food Technologies*

I. Tyukha,

*PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor of the Department of
Labor Economics and Management, National University of Food Technologies*

DETERMINATION OF THE MAIN DANGEROUS SITUATIONS AND RISKS AT FOOD INDUSTRY ENTERPRISES UNDER THE CONDITIONS OF THE STATE OF WAR

У статті досліджено основні небезпечні ситуації та ризики, з якими стикаються підприємства харчової промисловості України в умовах воєнного стану. Розглянуто безпекові, логістичні, фінансові, кадрові та інші ризики, які суттєво впливають на їх функціонування. Визначено динаміку змін обсягів реалізації харчових продуктів у 2010-2024 роках, а також основні наслідки повномасштабного вторгнення для галузі. Особливу увагу приділено розробці та впровадженню системи ризик-менеджменту, яка має допомогти підприємствам адаптуватися до нових умов. Запропоновано алгоритм комплексного управління ризиками, включаючи ідентифікацію, оцінку та моніторинг ризиків, а також заходи для їх мінімізації. Дослідження акцентує увагу на важливості диверсифікації постачальників, впровадженні цифровізації, адаптації продукції до ринкових умов та співпраці з урядовими й міжнародними організаціями.

The article examines the main dangerous situations and risks faced by the enterprises of the food industry of Ukraine in the conditions of martial law. It is noted that the change in economic conditions and the growth of uncertainty led to the formation of new market communications in the conditions of electricity shortage and the impossibility of long-term planning. As a result, almost 19,000 companies were forced to relocate their facilities or even suspend their activities.

The dynamics of changes in the volume of sales of food products in 2010-2024 were analyzed, which confirmed the strengthening of crisis phenomena in the industry, which had the largest contribution to global food security. The types of risks for Ukrainian food industry enterprises corresponding to the main consequences of a full-scale invasion have been identified. The biggest risks that limited the ability of enterprises to increase production in 2022-2024 there was damage to production facilities and infrastructure, disruption of logistics and the impossibility of long-term planning. In addition, management risk is recognized as critical, when there is a loss of the manager's ability to manage current uncertainty and focus on opportunities.

Changes in the risks of foreign economic activity are reflected. The reasons for the significant excess of imports of ready-made food products over exports are given. Among them, the loss of part of the raw material base due to the occupation and contamination of agricultural land with explosive objects; a high level of instability of the national currency exchange rate, and most importantly, the loss of part of labor resources due to evacuation and mobilization. An algorithm of integrated risk management is proposed, including identification, assessment and monitoring of risks, as well as measures to minimize them, including eliminating the source of risk, sharing risk with another party, accepting risk, avoiding risk, reducing the impact of risk. The study emphasizes the importance of developing a crisis plan, diversifying suppliers and sales markets, implementing digitalization, adapting products to market conditions, and cooperating with government and international organizations.

Ключові слова: *ризики, управління ризиками, підприємства харчової промисловості, війна, військовий стан.*

Keywords: *risks, risk management, food industry enterprises, war, martial law.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Військова агресія росії за підтримки республіки білорусь проти України спричинила значні нові виклики, ризики та проблеми для розвитку економіки держави загалом і харчової промисловості зокрема. З початком повномасштабного вторгнення значна частина вітчизняних підприємств харчової промисловості були вимушені призупинити свою діяльність, здійснити релокацію своїх потужностей, налагоджувати логістичні ланцюги, функціонувати в режимі електродефіциту та формувати нові ринкові комунікації.

Динамізм зовнішнього середовища та його постійні виклики в умовах невизначеності та конфліктності породжують для вітчизняних підприємств

харчової промисловості цілий ряд ризиків: безпекові ризики (відсутність особистої безпеки, втрати майна через руйнування); ринкові ризики (зниження попиту в зв'язку з зменшенням покупців та падінням купівельної спроможності населення); кадрові ризики (нестача професійних кадрів через міграцію населення та мобілізацію); логістичні ризики (порушення роботи компаній та графіків поставок сировини та продукції через логістичні проблеми); фінансові ризики (нестача фінансових ресурсів, валютні коливання); зовнішні економічні обмеження тощо. Якщо додати до цього переліку кардинальні зміни до законодавства, то отримаємо багато ризикову ситуацію для кожного підприємства.

Проте наявність певного рівня безпеки не гарантує утримання ефективності діяльності у довготерміновій чи короткотерміновій перспективі без побудови відповідної структури, діяльність якої була б націлена на виявлення загроз, ризиків та управління ними. Саме такою структурою повинна стати система ризик-менеджменту харчового підприємства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання управління ризиками на підприємствах різних галузей та сфер діяльності досліджують вітчизняні науковці Бабайлов В. К., Башинська І. О., Білоус С.П., Бутенко В., Захарова Н. Ю., Лагунова І. А., Ощепков О.П., Рязанова Н.О., Саран Л. А., Сосновська О., Третьак Д., Чайкіна А. та ін.

Серед зарубіжних вчених слід відзначити Algheriani N. M. S., Haddad H., Xu, X., Shivali Anand, Shen S., Shad M. K., Partiti E. Milian Gómez та ін.

Наукові праці згаданих вище вчених присвячені окремим питанням ризик-менеджменту, в той час коли управління ризиками діяльності підприємств харчової промисловості в умовах військового стану вимагає всебічного висвітлення, постійного моніторингу сучасних викликів та визначення шляхів запобігання ризикам.

Зміна умов господарювання, зростання невизначеності в сучасних умовах, потребують дослідження ймовірних загроз та ризиків для функціонування підприємств харчової промисловості під час військового

стану, а також визначення напрямків їх нівелювання. Відтак, можемо стверджувати про високу актуальність обраної тематики дослідження.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою дослідження є виявлення ризиків функціонування підприємств харчової промисловості під час військового стану.

Виклад основного матеріалу дослідження. Україна тривалий час позиціонується як гарант продовольчої безпеки в багатьох країнах світу завдяки традиційно потужному продовольчому експорту. Внесок України до світового продовольчого ринку у 2021 р. був еквівалентним забезпеченню харчуванням близько 400 млн осіб [9].

Напад російських окупантів поглибив кризові явища у національній промисловості та поставив на межу існування ті галузі, що мали найбільший внесок у світову продовольчу безпеку. Повномасштабне вторгнення росії завдало важкого удару українській харчовій та переробній промисловості, яка й до того мала негативну тенденцію щодо зменшення виробництва продукції (рис. 1).

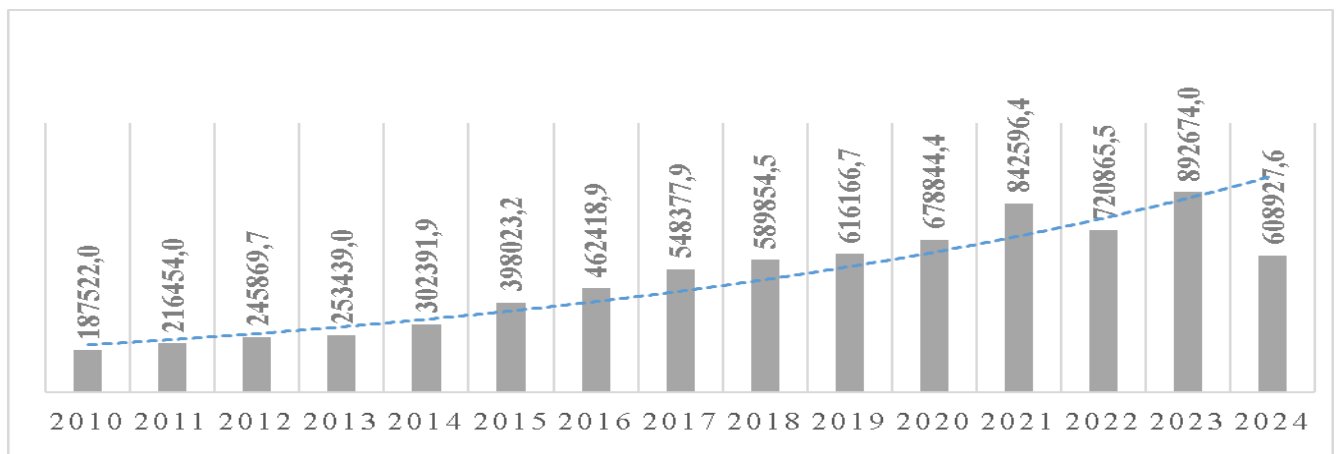

Рис. 1. Обсяги реалізації харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів у 2010-2024 рр., млн. грн. [4]

Як бачимо, позитивна динаміка обсягів реалізації харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів спостерігалась з 2010 р. по 2021 р. У 2022 р. через війну, обсяги реалізації скоротилися на 121730,9 млн. грн.(14,45%). У 2023 р. відбулося значне зростання обсягів реалізації порівняно з 2022 р. (на

171808,5 млн. грн., або 23,83%) та ще більше скорочення обсягів реалізації у 2024 р. (на 31,79% у порівнянні з 2023 р. та на 15,53% у порівнянні з 2022 р.).

Слід зауважити, що саме харчова промисловість багато в чому визначає ефективність всього виробничо-збутового ланцюга, оскільки вона замикає етап виробництва, саме тут формується остаточний асортимент та якість готової продовольчої продукції, визначаються конкурентні позиції, тобто здатність змагатися за споживача на внутрішньому та зовнішньому ринку [6].

Причин виникнення ризику в діяльності сучасних підприємств харчової промисловості є безліч. Так чи інакше вони завжди мають місце, саме тому, ризик є неминучим, а тому особливої уваги з боку керівників потребують об'єкти, які можуть піддаватися загрозам.

Система факторів (чинників) ризику підприємств харчової промисловості представлена на рис. 2.

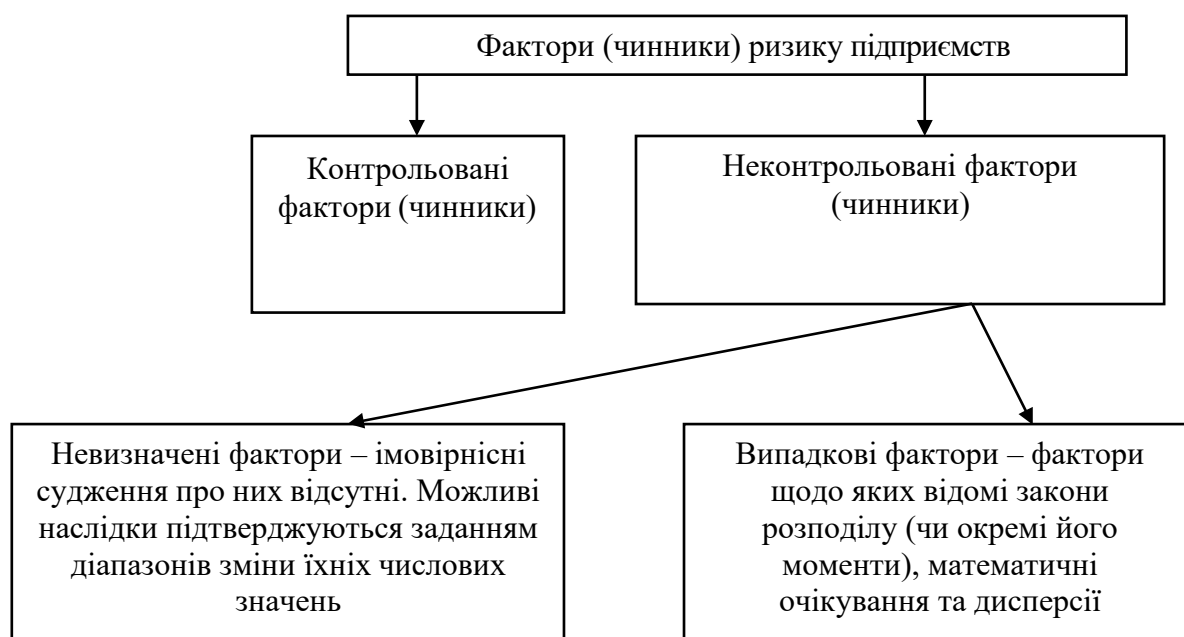

Рис. 2. Система факторів (чинників) ризику підприємств харчової промисловості.

Джерело: складено на основі [1-3; 5;7;13]

Для оперативного відновлення економічної активності підприємствам харчової промисловості до довоєнного рівня необхідно чітко розуміти з якими ризиками стикаються на даний момент підприємства, а також сформулювати шляхи для їх подолання (табл. 1).

Таблиця 1. Наслідки та ризики повномасштабної війни для підприємств харчової промисловості України

Наслідки	Вид ризику
Пошкодження виробничих потужностей та інфраструктури	Ризик військових дій (безпековий)
Порушення логістики	Логістичний
Ускладнений імпорт сировини та обладнання	Ризик ЗЕД
Обмеженість виробничих потужностей	Виробничий
Занадто високі ціни на енергоносії	Виробничий
Нестача сировини, нестійкість попиту і цін на сировину	Сировинний
Нестійкість попиту і цін готову продукцію	Збутовий (маркетинговий)
Масштабна внутрішня та зовнішня міграції	Кадровий
Брак обігових коштів	Фінансовий
Обмежені можливості отримання кредиту	Кредитний
Надмірний регуляторний тиск	Регуляторний
Надмірний податковий тиск	Податковий
Ситуативний підвищений попит на окремі товари та послуги	Маркетинговий
Значні коливання курсу гривні щодо інших валют	Валютний
Зростання рівня інфляції	Інфляційний
Корупція	Корупційний
Неможливість довгострокового планування	Економічний

Джерело: розроблено автором на основі [1-3; 5;7;13; 14]

За оцінками респондентів найбільшими ризиками, що обмежують спроможність їх підприємств збільшувати виробництво у 2022-2024 рр. були пошкодження виробничих потужностей та інфраструктури, порушення логістики та неможливість довгострокового планування (рис. 3).

Так, розглядаючи вплив різних ризиків в динаміці, слід відзначити, що вплив ризику неможливості довгострокового планування у 2023 р. став сильнішим на 16,1 п.п., вплив інфляції на 17,4 п.п., вплив масштабної внутрішньої та зовнішньої міграції на 20,2 п.п. Найменших змін у 2023 р. зазнала оцінка ризику обмежених можливостей отримання кредиту (+0,9 п.п.), обмеженість виробничих потужностей (+2 п.п.), а також брак обігових коштів (+2,2 п.п.). В той час, як вплив ризику порушення логістики став оцінюватись у 2023 р. на 17,6 п.п. слабшим порівняно з 2022 р. Так само слабшим відносно 2022 р. був оцінений вплив значних коливань курсу гривні щодо іноземних валют (на 15,6 п.п.) та ускладнений імпорт сировини та обладнання (на 13,8 п.п.).

Рис. 3. Оцінка респондентами ризиків, що обмежують спроможність їх підприємств збільшувати виробництво, відсоток відповідей.

Джерело: розроблено автором на основі [4-7; 10-12; 14]

Окрім значної сукупності ризиків, які потрібно враховувати у своїй діяльності підприємствам харчової промисловості, особливу увагу слід приділити також управлінським ризикам. Критичним є ризик втрати керівником можливостей виконувати свої функції. Очевидно, що цей момент є одним із вирішальних. Звичайно, керівник повинен безпосередньо управляти своїм бізнесом. Проте, такий варіант не є виключним, а отже необхідно коректно організувати свою роботу. З метою ефективного функціонування та розвитку керівники повинні одночасно виважено керувати поточною невизначеністю й ризиками та зосереджуватися на можливостях. Враховуючі сучасний стан та безпекові ризики інколи найбільш адекватним рішенням є релокація підприємства у інші, більш безпечні регіони. Це безумовно складно, проте якщо на порядку денному стоїть питання можливої окупації або щоденних обстрілів – такий варіант залишається єдиним із правильних. Цим варіантом уже скористались багато підприємств: з початку повномасштабного вторгнення росії в Україну, майже

19 тисяч компаній релокували свої потужності. Програма релокації доступна для будь-якого підприємства, яке бажає перемістити свої потужності повністю або частково [10; 12].

Повномасштабна війна спричинила значну кризу в харчовій промисловості. Основними причинами цьому є: безпекова ситуація (постійні обстріли окупантами цивільної та виробничої інфраструктури), труднощі із логістикою, особливо для експортоорієнтованих підприємств (блокуванням морських шляхів та закриття повітряного простору, зростання витрат на формування нових логістичних шляхів, зміну транспорту) брак обігових коштів, дефіцит кваліфікованих робітників (велика кількість фахівців виїхала за кордон або перемістилась на захід країни, значна кількість була призвана на військову службу).

Слід також відзначити, що ситуація є неоднорідною та залежить від регіону знаходження підприємства. Так, західно-центральні області показують приріст бізнесової активності. Через брак сировини – овочів і фруктів, які традиційно постачалися з півдня України, деякі виробники вдало переорієнтувалися. До прикладу, один із сокопереробних заводів Рівненщини переобладнав свою лінію під випуск м'ясної консервованої продукції, що йде, у тому числі, і на потреби армії [12]. Натомість в прифронтових зонах підприємства змушені призупиняти виробництво. Виробництво соняшникової олії становить 30-40% від довоєнного рівня через проблеми з експортом. Почала відновлюватися і м'ясопереробна галузь. Окремі виробники курятини повернулися до довоєнних обсягів [10].

Слід також акцентувати увагу на фінансових ризиках, яких зазнали підприємства харчової промисловості через прямі збитки. Ці ризики зумовлені втратою основних засобів, незавершених капітальних інвестицій, запасів сировини, матеріалів, напівфабрикатів та готових товарів.

В теперішніх умовах харчові підприємства вимушені працювати у дуже складних умовах, що характеризуються:

- високими безпековими ризиками, ускладненням та зниженням ефективності діяльності через обстріли об'єктів енергетичної і транспортної інфраструктури, систематичне відключення електропостачання;

- скороченням обсягів експорту сільськогосподарської сировини. У 2023 році 61% експортної виручки припав на продаж аграрної продукції. Друге місце залишилося за рудами, металами та виробами з них – 16% доходів. На третьому – машини, устаткування, техніка і транспортні засоби – 8%.

Порівняно з 2021 роком, структура експорту змінилася. Раніше сільське господарство і металургія мали подібні частки: 41% і 34% відповідно, а зараз частка продовольства в доходах майже вчетверо більша, ніж металів [8].

Традиційно ключовими експортними продуктами є кукурудза та пшениця. Найбільшу частку в експорті у 2021-2022 рр. мало зерно(22- 23%). У 2023 р. його частка скоротилася до 18% від загальної вартості експорту. Скорочення виручки від його продажу пов'язане здебільшого з падінням світових цін на кукурудзу, яка є головною статтею експорту. Хоча Україна наростила постачання за кордон пшениці, цього було недостатньо, аби компенсувати зниження доходів від експорту кукурудзи [4].

Скорочується й обсяг експорту насіння та плодів олійних культур (соєвих бобів, насіння ріпаку та соняшнику). Водночас зростає продаж за кордон олії. І тут очевидно важливим стає відновлення експортної активності харчових підприємств.

Протягом січня-червня 2024 року в Україну імпортували товарів на суму \$33,2 млрд, а екпортували – на \$19,5 млрд., що свідчить про негативне сальдо торговельного балансу країни.

До трійки найбільш експортованих з України у 2024 р. товарів увійшли:

- продовольчі товари – \$12,4 млрд;
- метали та вироби з них – \$2,1 млрд;
- мінеральні продукти – \$1,8 млрд.

Україна експортувала 67,4 млн тонн зернових та олійних культур, а також продуктів їх переробки у 2023/2024 маркетинговому році. Протягом останніх років Україна займає перше місце в світі по експорту насіння соняшнику, друге – соняшникової олії, третє – ріпаку, четверте – кукурудзи, шосте – пшениці та ячменю, восьме – сої. Попри тимчасову окупацію земель сільськогосподарського призначення Україна залишається лідером з виробництва і експорту сільськогосподарської продукції. Протягом 2022-2024 років в Україні зросли площі під олійними культурами. Зокрема, виробництво сої в Україні з 2020/2021 маркетингового року зросло у 2,2 рази [4].

Обсяг експорту зернових і зернобобових культур з України у 2024/25 МР станом на 6 вересня склав 7,5 млн т, що у 1,5 рази більше, ніж за аналогічний період минулого сезону. Так, пшениці сезону 2024/25 МР відправлено 4 млн т, що на 84% перевищує обсяги попереднього періоду. Постачання ячменю на зовнішні ринки склали 1,1 млн т, що удвічі більше показника за аналогічний період минулого року. Жита відвантажено 0,3 тис. тон, що на 50% менше ніж у 2023/24 МР. Кукурудзи експортовано 2,4 млн т, що на 9% більше порівняно з попереднім періодом. Експорт борошна з України склав 12,4 тис. т, що на 53% менше за минулорічний показник.

Причинами значного перевищення імпорту готових харчових товарів над експортом (на 13,7 млрд. дол. США, або 41,27% відбулося через:

- скорочення виробництва аграрної та продовольчої продукції, викликане війною;
- втратою частини сировинної бази, через окупацію та забруднення сільськогосподарських земель вибухонебезпечними об'єктами;
- втратою частини трудових ресурсів через евакуацію та мобілізацію.
- високим рівнем нестабільності курсу національної валюти;
- зростанням цін на сировину та всі види ресурсів;
- зростанням цін на готові харчові продукти (на 30% протягом 2022 р., на 50% протягом 2023 р.[4];

- скороченням кількості населення та його доходів, а отже платоспроможного попиту, що не дозволяє значно збільшувати ціни на готову продукцію;

- запровадження державного регулювання цін на деякі продукти харчування.

Отже, в умовах військового стану підприємствам харчової промисловості необхідно пристосовуватися до нових умов, розробляти резервні плани та здійснювати управління ризиками. Деякі підприємства можуть спрямовувати свою діяльність на постачання товарів і послуг, які є необхідними в умовах війни. Інтеграція сучасних технологій та аналітичних методів у поєднанні з розвитком корпоративної культури управління ризиками та активним залученням співробітників відкриє нові перспективи для гнучкого й адаптивного управління, сприяючи успішній навігації в умовах невизначеності та змін.

В загальному вигляді, алгоритм комплексного управління ризиками можна представити у вигляді п'яти основних етапів [13, с. 129]:

1. Визначення доцільності створення системи ризик-менеджменту (встановлення мети та завдань).

2. Виявлення потенційних ризиків (збір інформації, класифікація і ранжування ризиків).

3. Оцінка ризиків.

4. Підбір і визначення методів впливу та покриття ризиків.

5. Побудова системи моніторингу ефективності та коригування політики і процедур за результатами моніторингу.

Оцінювання ризиків слід проводити для ідентифікації та визначення рівня ризиків. Зазвичай складають реєстр ризиків, до якого включають всі ризики, які можуть мати вплив на діяльність підприємства. Для кожного

виявленого ризику визначається ймовірність його настання, наслідки для підприємства та розробляється план заходів їхнього управління.

В рамках моніторингу реєстр ризиків актуалізуються не рідше одного разу на рік. Моніторинг ризиків передбачає виявлення нових ризиків, перегляд рівня ідентифікованих ризиків, оцінку ефективності заходів з управління ризиками.

Заходами з управління ризиками може бути усунення джерела ризик, поділ ризику з іншою стороною, прийняття ризику, ухилення від ризику, зменшення впливу ризику.

Прогнозування ризику суттєво впливає на прийняття управлінських рішень та представляє собою розробку перспективних змін стану об'єкту в цілому та окремих його частин. Прогнозування може здійснюватися за допомогою статистичних (шляхом екстраполяції) та експертних методів (на основі передбачення змін, використовуючи досвід та інтуїцію експертів).

Підсумовуючи, слід зазначити, що подолання ризиків для підприємств харчової промисловості в умовах війни вимагає комплексного підходу, спрямованого на забезпечення стійкості, адаптивності та безперервності виробничих процесів. Серед основних шляхів подолання ризиків слід виділити:

- необхідність розробки кризового плану, в якому знайде відображення ідентифікація найбільш вразливих аспектів діяльності підприємства (сировина, логістика, кадри, енергозабезпечення);
- використання стратегії диверсифікації щодо постачальників та ринків збуту;
- забезпечення безпеки персоналу та обладнання;
- впровадження цифровізації та автоматизація бізнес процесів;
- налагодження співпраці з урядовими та міжнародними організаціями для отримання державної підтримки та залучення ресурсів;
- адаптація продукції до нових реалій функціонування;

- використання альтернативних рішень у подоланні логістичних перешкод;
- дотримання принципів соціальної відповідальності.

Окреслені заходи спрямовані на зменшення впливу війни на харчові підприємства та підвищення їх стійкості до викликів.

Висновки та перспективи подальших розвідок у даному напрямі.

Падіння економіки України та ефективності функціонування підприємств харчової промисловості зокрема у 2022 році внаслідок повномасштабної війни було найглибшим за всю історію України. Утім, воно було меншим, ніж очікувалося на початку вторгнення, завдяки високій здатності бізнесу та домогосподарств до адаптації, а також стійкості енергетичної системи.

Під час війни підприємства харчової промисловості стикаються з численними ризиками, які суттєво впливають на їхню діяльність. Серед основних слід виділити загрозу фізичної безпеки як для інфраструктури, так і персоналу; порушення ланцюгів постачання; енергетичні ризики; падіння попиту; девальвація національної валюти; кадровий голод; загрози з боку регуляторних змін та багато інших. Ці ризики створюють серйозні виклики для підприємств харчової промисловості та вимагають іти шляхом диверсифікації постачальників і ринків збуту, впровадження енергозберігаючих технологій та альтернативних джерел енергії, створення резервів сировини й готової продукції; адаптації асортименту до умов війни, логістичних інновацій, а також співпраці з урядовими та міжнародними організаціями для залучення фінансової підтримки та технологій.

Література

1. Бабайлов В.К., Дмитрієва О.І. Ризик-управління – це управління втратами від ризику. *Проблеми та перспективи розвитку підприємництва*. 2023. № 30. С. 214-224.
2. Білоус С.П., Власенко А.Ю. Управління ризиками на підприємстві. *Цифрова економіка та економічна безпека*. 2023. Випуск 8 (08). С.17-21.

3. Бутенко В., Байдацький М. Теоретичні основи формування системи управління ризиками на підприємстві. *Економіка та суспільство*. 2023. №50. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-50-35>.

4. Державна служба статистики України. Обсяг реалізованої промислової продукції за видами діяльності (річна інформація). URL: <https://www.ukrstat.gov.ua>.

5. Захарова Н. Ю. Управління ризиками на підприємстві: сутність, підходи та методи. *Бізнес-інформ*. 2023. № 1 С.203-209.

6. Ощепков О.П., Магденко С.О. Тенденції ціноутворення та економічні ризики для підприємств харчової промисловості. *Причорноморські економічні студії*. 2022. №78 С. 51-55. URL: <https://doi.org/10.32782/bses.78-8>.

7. Сарана Л. А., Білан О. В., Бітюк І. М. Управління ризиками підприємства в сучасних умовах господарювання. *Економіка та управління підприємствами*. 2021. URL: <https://doi.org/10.32782/2520-2200/2021-2-15>.

8. Стан та перспективи розвитку промислового перероблення сировинних ресурсів в Україні. URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/stan-ta-perspektyvy-rozvytku-promyslovoho-pereroblennya-syrovynnykh>.

9. Україна годує 400 млн людей у світі. URL: <https://agronews.ua/news/ukrayina-goduye-400-mln-lyudej-u-sviti/>

10. Шварц Д. На межі існування: як війна змінює український промисловий сектор. URL: <https://www.unian.ua/economics/other/viyna-proti-rosiji-yak-viyna-zminyuye-ukrajinskiy-promisloviy-sektor-ostanni-novini-11928213.html>.

11. Як вистояли українські харчові підприємства під час війни. URL: <http://businessua.com/produkty-harchuvannya/83042yak-vistoyali-ukrainski-harchovi-pidpriemstva-pid-chas-viini.html>.

12. Як український бізнес працює під час війни. Головні факти з дослідження Gradus Research. URL: <https://forbes.ua/news/v-ukraini-35->

biznesu-prizupinili-diyalnist-cherez-viynu-1-ne-planuyut-vidnovlennya-opituvannya-gradus-23032022-4950 .

13. Partiti, E. The Place of Voluntary Standards in Managing Social and Environmental Risks in Global Value Chains. *European Journal of Risk Regulation*. 2023. № 13(1), p.114-137. URL:<https://doi.org/10.1017/err.2021.34>.

14. Tretiak. D., Sizov, A., Miedviedkova, N., Murovana, T., Karpych, A. Fiscal risk management in Ukraine under new challenges. *Amazonia Investiga*. 2023. № 12(68), p. 126-140. URL: <https://doi.org/10.34069/AI/2023.68.08.12>.

References

1. Babajlov, V.K. and Dmytriieva, O.I. (2023), “Risk management is the management of losses from risk”, *Problemy ta perspektyvy rozvytku pidpryemnytstva*, vol 30, pp. 214–224.

2. Bilous, S.P. and Vlasenko, A.Yu. (2023), “Risk management at the enterprise”, *Tsyfrova ekonomika ta ekonomichna bezpeka*, vol 8 (08), pp. 17–21.

3. Butenko, V. and Bajdats'kyj, M. (2023), “Theoretical foundations of the formation of the risk management system at the enterprise”, *Ekonomika ta suspil'stvo*, [Online], vol. 50. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-50-35>.

4. State Statistics Service of Ukraine (2024), “Volume of realized industrial products by types of activity (annual information)”, available at: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (Accessed 22 Dec 2024).

5. Zakharova, N. Yu. (2023), “Risk management at the enterprise: essence, approaches and methods”, *Biznes-inform*, vol. 1, pp. 203–209.

6. Oschepkov, O.P. and Mahdenko, S.O. (2022), “Pricing trends and economic risks for food industry enterprises”, *Prychornomors'ki ekonomichni studii*, [Online], vol. 78, pp. 51–55. <https://doi.org/10.32782/bses.78-8>.

7. Sarana, L. A. Bilan, O. V. and Bitiuk, I. M. (2021), “Enterprise risk management in modern economic conditions”, *Ekonomika ta upravlinnia pidpryemstvamy*. <https://doi.org/10.32782/2520-2200/2021-2-15>.

8. NISS (2023), “The state and prospects for the development of industrial processing of raw materials in Ukraine”, [Online], available at: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/stan-ta-perspektyvy-rozvytku-promyslovoho-pereroblennya-syrovynnykh> (Accessed 17 Dec 2024).

9. Agronews (2022), “Ukraine feeds 400 million people in the world”, [Online], available at: <https://agronews.ua/news/ukrayina-goduye-400-mln-lyudej-u-sviti/> (Accessed 17 Dec 2024).

10. Shvarts, D. (2023), “On the edge of existence: how the war is changing the Ukrainian industrial sector”, [Online], available at: <https://www.unian.ua/economics/other/viyna-proti-rosiji-yak-viyna-zminyuye-ukrajinskiy-promisloviy-sektor-ostanni-novini-11928213.html> (Accessed 17 Dec 2024).

11. BusinessUA (2023), “How Ukrainian food enterprises survived during the war”, [Online], available at: <http://businessua.com/produkti-harchuvannya/83042yak-vistoyali-ukrainski-harchovi-pidpriemstva-pid-chas-viini.html> (Accessed 17 Dec 2024).

12. Forbes (2022), “How Ukrainian business works during the war. Key facts from Gradus Research”, [Online], available at: <https://forbes.ua/news/v-ukraini-35-biznesu-prizupinili-diyalnist-cherez-viynu-1-ne-planuyut-vidnovlennya-opituvannya-gradus-23032022-4950> (Accessed 17 Dec 2024).

13. Partiti, E. (2023), “The Place of Voluntary Standards in Managing Social and Environmental Risks in Global Value Chains”, *European Journal of Risk Regulation*, [Online], vol. 13(1), pp. 114–137. <https://doi.org/10.1017/err.2021.34>.

14. Tretiak, D. Sizov, A. Miedviedkova, N. Murovana, T. and Karpych, A. (2023), “Fiscal risk management in Ukraine under new challenges”, *Amazonia Investiga* [Online], vol. 12(68), pp. 126–140. <https://doi.org/10.34069/AI/2023.68.08.12>.

Стаття надійшла до редакції 13.01.2025 р.